

**EĞİTİM HAREKETLİLİĞİNİN GENÇLİĞE ETKİSİNİ
BEKLENTİLER VE SONUÇLARI ÜZERİNDEN
OKUMAK: VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
ÖRNEĞİ¹**

**READING THE EFFECTS OF EDUCATIONAL
MOBILITY TO YOUTH THROUGH EXPECTATIONS
AND RESULTS: THE CASE OF VAN YÜZÜNCÜ YIL
UNIVERSITY**

Aysun YARALI AKKAYA *

ÖZ

Bu çalışma, Türkiye’de yükseköğrenim sürecinde yaşanan öğrenci hareketliliğinin sonuçlarını sosyo-politik olarak analiz etmeye odaklanmıştır. Son yıllarda yükseköğrenim politikalarında, öğrenciyi merkeze alan, okullaşma oranını artırmayı hedefleyen bir eğilim öne çıkmaktadır. Ayrıca yükseköğrenimde, Avrupa Yükseköğretim Alanı’na dahil olmak için “Bologna” sürecinin hız kazanması, yurtdışı öğrenci hareketliliğini artırırken, üniversite sistemindeki yığılmaları ve talebi karşılamak amacıyla da yurtiçi değişim hareketliliği desteklenmiştir. Bu bağlamda çalışma, yurtiçi eğitim hareketliliği programlarından –yatay geçiş, dikey geçiş ve Farabi– Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’nde en çok karşılaşılan “yatay geçiş” hareketliliğine odaklanır.

¹ Bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen, SBA-2018-6867 Kodlu, “Yurtiçi Değişim Programı ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesine Geçiş Yapan Öğrenciler Üzerine Bir Çalışma” isimli Bireysel Araştırma Projesinden üretilmiştir.

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü, aysun_yarali@yahoo.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6829-4282>.

* Makale Geliş Tarihi: 18.12.2019
Makale Kabul Tarihi: 17.02.2020

Çalışmada, eğitim hareketliliğinin gençliğin taleplerini yerine getirmek ve sorunlarına çözüm bulmak amaçlı planlanmasına karşılık bölgesel eşitsizliklere neden olduğu görülmüştür. Ayrıca bu durum neredeyse bütün eğitim hayatını aynı şehirde geçiren, aile ilişkileri ve sorumlulukları arasında kuşatılmış bir gençlik yaratmıştır. Buradan hareketle çalışmanın evrenini, YÖK'ün 2017 güz dönemi yatay geçiş kontenjanı ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne kayıt yapan öğrenciler oluşturmaktadır. Belirlenen örneklem grubu ile derinlemesine mülakatlar yapılarak, elde edilen bulgular eleştirel yöntem üzerinden analiz edilmiştir. Bu analizler sonucunda, üniversite öğrencilerinin yatay geçiş hareketliliğinde sosyo-kültürel, siyasal ve ekonomik gerekçeler gibi birden fazla etken olduğu görülmüştür. Çalışmada, gençliği kuşatan aile bağları ve sorumlulukların diğer bulgulara kaynaklık ettiği, bu nedenle gençliğin idealleştirilen bir kuşak olarak geleceği şekillendirirken yapısal sınırlılıklarla karşılaştığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, Eğitim, Hareketlilik, Aile.

ABSTRACT

This study is focused on analyzing the socio-political results of education mobility in Turkey's higher education. In recent years higher education policies that are centered on students and aimed to increase the schooling rate became prominent. In addition to that, the acceleration of the "Bologna" process to be included in the European Higher Education Area increased international student transfers; but also domestic student transfers got support with a goal to deal with high demand and congestion. In this context, this study is focused on the most common form of domestic transfer -from lateral student transfer, vertical transfer and Farabi Exchange Programme- in Van Yüzüncü Yıl University, which is "lateral student transfer". Through the study, it has been observed that even though student transfers are planned to fulfill the youth's demands and solve their problems it causes regional inequalities. Besides that, this situation created a youth that lives in the same city for their entire education while also surrounded by family relationships and responsibilities. The target group of the study consist of students who got registered

to Van Yüzüncü Yıl University for lateral transfer in the semester of 2017 fall. Findings derived from the deep interviews that had been conducted from a specific sample group got analyzed with the critical method. As a result of these analyses, it has been found that there are multiple reasons for students to apply for a lateral transfer including socio-cultural, political and economic reasons. Based on the study, it can be said that family relationships and responsibilities that surround the youth are the sources of other findings and due to that the youth who shapes the future as an idealized generation face with structural limitations.

Keywords: Youth, Education, Mobility, Family.

GİRİŞ

Türkiye’de yükseköğrenim düzeyindeki gençlerin hareketliliğine odaklanan çalışma konusu ve kapsamı açısından yeni bir çalışma olduğundan sınırlı bir literatüre sahiptir. Üniversite öğrencilerinin, üniversiteler arasında hareketliliğini ele alan çalışmalar neredeyse yok denecek düzeydedir. Bununla birlikte gençlik çalışmalarında “hareketlilik” konusuna odaklanan çalışmalarda da bir sınırlılık söz konusudur.² Uluslararası literatürde ise karşımıza eğitim hareketliliğini ele alan çalışmalar çıkmasına karşılık, doğrudan yatay hareketlilik konusuna odaklanan çalışmaya rastlanmamıştır. Bununla birlikte eğitim hareketliliğini ele alan çalışmalar da daha çok dikey hareketliliğinin etkileri üzerinde durmaktadır. Örneğin bir çalışmada göç ile ülke dışından yapılan eğitim hareketliliği konusuna değinilmiş ve göçmenler arasındaki kuşaklararası hareketlilik ilişkisi incelenmiştir (Aydemir, Chen ve Corak, 2008)³. Bir diğer çalışmada hareketliliğin toplumsal eşitliği sağlamada etkisi ve toplum içerisinde düşük gelirlilerinin yükseköğretime katılmasına yönelik alınabilecek tedbirlerden söz edilmiştir. Bu çalışmada kuşaklar arasında bir hareketliliğin söz konusu olmadığı, dolayısıyla düşük gelirli bir aileden gelenlerin daha az yükseköğretimden yararlandığı üzerinde durulmaktadır (Haveman ve Smeeding, 2006: 148). Bir diğer çalışma ise

---

² Bununla birlikte doğrudan gençlik alanında yapılan çalışmalar vardır. Özellikle sosyoloji alanında, gençlik sosyolojisi ayrı bir disiplindir. Bu konuda yapılan önemli çalışmalar 1950’lerden sonra başlamış, 1968 kuşağı ile birlikte gençlik hareketlerinin şiddetlenmesi gençlik araştırmalarına ilgiyi artırmıştır. Bu konuda yapılan çalışmalar için bkz. T.C. Gençlik ve Spor Bakanlığı (2013), Gençlik Temalı Lisansüstü Tez Bibliyografyası, (Edt.L.Eraslan), Ankara: Dinamik Akademi Yay.

³ Çalışma Kanada, ABD ve İngiltere gibi göç alan ve göçmen geçişlerinin yoğun olduğu ülkelere kuşak hareketliliğinin olası durumları ve derecelerini araştırmıştır (Aydemir, Chen ve Corak, 2008).

kuşaklararası hareketliliği belirleyen şehirlerin itici gücüne odaklanmaktadır (Michelangeli ve Türk, 2019). Çoğunlukla çalışmalarda eğitim hareketliliğinin yönünün doğudan batıya, dolayısıyla az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru olduğuna dikkat çekilmiştir. Göç için söylenen itme ve çekme nedenlerinin eğitim hareketliliğini de belirleyen etkenler arasında olduğundan söz edilmektedir. Bu nedenle çoğunlukla eğitim hareketliliğinin yönü Batı Avrupa ve ABD olarak gözükmektedir. Özellikle literatürde bunun üzerine odaklanan çalışmalar, temel belirleyici unsurun ekonomik gelişmişlik ve refah düzeyinin artışı olduğunu vurgulamışlardır (Didisse vd., 2018: 1099).⁴ Bir diğer çalışmada ise Birleşik Krallık'taki yükseköğretim ve hareketlilik ilişkisine dikkat çeker ve "dil" unsuruna vurgu yapılır. Sadece batılı ülkelerde değil, Uzak Doğu ülkeleri arasındaki ilişkilere odaklanan çalışmalarda, dil, kültür ve sosyal bağların hareketlilik konusunda öne çıktığını göstermiştir (Brooks ve Waters, 2009: 192). Yine uluslararası yazında eğitim hareketliliğinin en öne çıkan boyutlarından bir diğeri ise Avrupalı ülkelerin birlik içindeki hareketliliğe olan destekleri konusudur. AB için Avrupa'da yükseköğretimin modernize edilmesi öncelikli politikalar olarak ifade edilmiştir. Bu hareketliliğin desteklenmesi ile aynı zamanda birlik içinde demokratikleşmenin, katılımın ve kültürlerarası iletişimin artacağı ifade edilmiştir (Barrioluengo ve Flisi, 2017: 5).

Literatürün de gösterdiği gibi genel olarak dünyada ve Türkiye'de en hareketli kesim gençlerdir. En yoğun göç alan ve göç veren ülkelerde konunun öznesi doğrudan gençler olmuştur. Genç göçünün temelinde, daha iyi bir yaşam umudu ve istihdam sorunu yer alsın bile her iki durumunda tetikleyici unsur eğitimdir. Kendileri için belli bir yerleşik düzen kuramamış gençler, daha iyi bir yaşam ve eğitim için göç etmektedirler. Gençler içerisinde de üniversite eğitimi alan grubun daha hareketli olduklarını söyleyebiliriz (Pultar, 2012: 274)⁵. Türkiye'deki gençlerin hareketliliği çoğunlukla üniversite döneminde ya da yaş olarak üniversite çağında gerçekleşmektedir. Bu anlamda hareketliliğinin iki yönü bulunmaktadır. Birincisi, yurtiçi hareketlilik diğeri ise yurtdışı hareketliliğidir. Üniversite öğrencileri için yurtdışı hareketliliğini belirleyen eğitim sürecinde karşılarına çıkan yurtdışı eğitim olanaklarıdır⁶. Bu hareketlilik yeni bir şehir ve

⁴ Ancak bu çalışmaya göre hareketliliğinin belirleyici unsurlarından biri de gelişmekte olan ülke ile gelişmiş ülkeler arasındaki ikili ilişkilerdir. Burada ikili ilişkilerden kasıt ülkeler arası bağımlılık ilişkisidir. Ülkelerin özellikle sömürge ilişkisinin olduğu ülkeler ile arasında bu hareketlilik daha kolay ve hızlı gerçekleşir (Didisse vd., 2018: 1112).

⁵ Pultar'ın yapmış olduğu araştırmaya göre, üniversite eğitimi kadınların %24,78'i erkeklerin ise %21,33'ü 5 yıl ve daha az zamandır bulunduğu yerde yaşıyor. Bu durum yaş yükseldikçe yerleşik oranının artışı ile değişiyor. Buna karşılık lise ve mesleki eğitimlilerin daha yerleşik olduğu söylenebilir (Pultar, 2012: 274).

⁶Yurtdışı hareketliliğinde, Türkiye dahil olmaya çalıştığı Avrupa Birliği süreci ile birlikte üniversite öğrencilerini belirli sürelerde Erasmus gibi olanaklardan yararlanması amaçlayan geçici

ülke görmenin dışında, gençler için farklı kültürler ve farklı insanlar ile karşılaşma açısından en verimli deneyimdir. Bu yüzden daha yeni reşit olmuş bireyler için üniversite, bundan sonraki yaşamları içinde mobilizasyonlarını destekleyecek karşılaşma alanlarının en yoğun yaşandığı mekanlardır diyebiliriz.

Türkiye’de üniversite eğitiminin şekillendirildiği ve politikaların hayata geçirildiği kurum, üniversitelerin bağlı olduğu Yükseköğretim Kurulu (YÖK)’dur. Anayasa’nın 130. ve 131. maddeleriyle kendisine verilen görev ve yetkiler çerçevesinde özerkliğe ve kamu tüzel kişiliğine sahip bir kuruluş olarak YÖK, yükseköğretimden sorumlu tek kuruluş olarak 1981’de 2547 sayılı kanun ile kurulmuştur.⁷ Bu kurum ile birlikte yükseköğretimin tek bir çatı altında ve merkezi bir yerde toplanması amaçlanmıştır. YÖK, bu anlamda devletin ve iktidarların eğitime yönelik stratejilerinin şekillenmesine ve dolayısıyla gençlerin yönlendirilmesinde etkili olan tek kurumdur. Böylesi bir kurumun varlığının üniversite eğitimine katkısı olup olmadığı yönündeki sorgulamaları bir yana bırakacak olursak, gençlerin her yöne hareketliliğinde belirleyici bir kurum olduğunu kabul etmek gerekir.

Çalışma yukarıdaki tartışmalar çerçevesinde, eğitim hareketliliğinin yoğun yaşandığı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’ndeki öğrencilerinden özellikle üniversitenin son beş yıl içerisinde artan öğrenci yoğunluğunun bir örneği olarak “yatay geçiş sistemi” ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’ne gelen öğrencilere odaklanmaktadır. 20 Temmuz 1982 tarihli 41 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Türkiye’nin doğusunda bulunan diğer üniversiteler içerisinde en köklülerinden biridir. Bugün itibari ile 16 fakülte, 9 meslek yüksekokulu, 5 yüksekokul ve 5 enstitü olmak üzere, yaklaşık 25 bin öğrenciye sahiptir.⁸ Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi son beş yılda yüzde seksen bir büyüme ile Türkiye ortalaması üstünde bir gelişme kaydetmiştir.⁹ Böylece üniversitenin, etki alanı artmış ve daha çok tercih edilmiştir. Yatay geçiş hareketliliğine yönelik 2010 yılında yayınlanan 27561 sayılı yönetmelik ile kurumlar arası ve kurum içi olmak üzere yatay geçiş düzenlemesine gidilmiştir. Bu düzenlemenin temel gerekçesi, öğrencilerin kazanmış oldukları üniversiteden memnun olmamaları ve bu nedenle değiştirmek için yeniden sınava girmeleridir. Buna karşılık, çalışmamızda ulaşılan verilerden elde edilen bulgular bu

---

deneyimlerdir. Bu hareketliliğin Avrupa ülkeleri tarafından desteklenmesinin nedeni, böyle bir hareketliliğin Avrupa Birliği’nin amaçları arasında yer alan Avrupa vatandaşlığının benimsenmesini sağlamaktır. Özellikle 2. Dünya Savaşı sonrasında bu hareket ülkeler arasında barışın kurulmasına bir kaynak olarak görülmüştür (Kristensen, 2012: 118).

⁷ <https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce>, Erişim tarihi: 21.11.2019

⁸ <https://www.yyu.edu.tr/tarihce>, Erişim tarihi: 22.10.2019

⁹ <http://www.sozcu.com.tr/2017/gundem/son-dakika-haberi/yyu-5-yilda-yuzde-80-buyudu-1608851/>, Erişim Tarihi: 23.10.2019.

memnuniyetsizliğin sadece gençlerin kendi taleplerinden değil sosyo-kültürel, ekonomik, siyasal gibi değişkenler ile belirlendiğini göstermektedir. Çalışmada, özellikle aile mefhumunun yeniden gözde bir kurum haline dönüştüğü 1980 sonrası neo-liberal politikaların, gençler içinde bir sığınak haline dönüştüğünü gösteren bulgulara ulaşılmıştır. Neo-liberalizmin güçlü aile vurgusu, geleneksel aile bağlarına sahip bölge gençleri için kendilerini aile üzerinden tanımlamalarına fırsat vermiş ve desteklemiştir. Böylece üniversite çağında beklenen bireyselleşme ve aileden kopuş tam tersi olarak gençleri yeniden aileye dönüşe zorlamıştır. Dolayısıyla çalışma üç bölümden oluşur. İlk bölümde gençlik kavramı ve gençlik döneminin içerdiği anlamdan söz edilirken, sonrasında yükseköğretim sistemi temel parametreleri ve genel özellikleriyle birlikte tartışılarak, kurumsallaşmanın getirilerinden söz edilir. Üçüncü bölümde alan çalışmasının genel çerçevesi çizilerek elde edilen bulgular analitik olarak ele alınır ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi örneği üzerinden gençlik olma hali ile eğitim hareketliliğinin getirileri üzerinde durulur.

1. ERİŞKİN OLMAMA HALİ OLARAK GENÇLİK DÖNEMİ

Gençlik ile ilgili genel tanımlama kavramın biyolojik olarak ifade ettiği yaş aralığını içermektedir. Birleşmiş Milletler (BM), Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) ve Dünya Bankası 15-24 yaş aralığındaki kimseleri genç olarak tanımlar. Avrupa Birliği'nin yayınlarında ise 15-29 yaş aralığındakiler genç olarak tanımlanır. Türkçede genç kelimesi, Türk Dil Kurumunun (TDK) internet sitesinde yer alan Güncel Türkçe Sözlükte, yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşısı ifadeleri ile açıklanır ve kelimenin biyolojik anlamına atıfta bulunur. Gençlik ise genç kelimesine bağlı kalarak, insan yaşamının ergenlikle orta yaş arasındaki dönemini temsil eder. Gençlikteki özelliklerini koruyan ifadesi ile yine belli bir döneme işaret edilmek istenir. Bunun yanında zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy gibi bir anlam ile açıklanırken de aslında biyolojik anlamın yanında genç olmaya toplumsal bir anlam yüklenmiştir¹⁰. Benzer şekilde gençlik kelimesi deneyimsizlik ve toyluk ifadelerine karşılık olarak gündelik dilde sıklıkla kullanılır.

Taşıdığı anlamlardan yola çıkarsak gençlik ile ilgili iki farklı yaklaşımın söz konusu olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan ilki, gençliği bir ideal üzerinden ele alarak mite dönüştüren tanım, diğeri ise gençliğin üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmediği, bu nedenle beklentileri karşılamadığından şikâyet eden eleştirel yaklaşımdır (Lüküslü, 2012: 287). Her iki yaklaşım bu anlamda gençliği sadece bir yaş aralığı olarak ele almaz ona daha farklı bir anlam yükler. Gençlik

¹⁰ Genç kavramı ile ilgili Türk Dil Kurumu'nda verilen tanıma ulaşmak için bkz. <https://sozluk.gov.tr/?kelime=asi%20gen%C3%A7>, Erişim tarihi: 09.12.2019.

ideal olarak bir mite¹¹ dönüştüğünde yetişkinliğe geçiş süreci, yetişkin olmaya giden yol olarak görülür ve yetişkinlik iyi bir gençlik sonrası ulaşılabilecek bir hedef olarak belirlenir. Yani gençlikten yetişkinliğe geçiş eksik olma durumundan kurtulmadır. Gençlik, doğal olarak eksiklikler barındırdığı için yetişkinliğin uzmanlığına ihtiyacı vardır. Gençlik bir tür ön deneyim ve gelecek hayata hazırlanma sürecidir (Kurtaran vd., 2012: 5). Bu nedenle gencin bulunduğu dönemi geçici ve gençleri de sorumsuz olarak görme daha yaygın bir yaklaşımdır. Aslında gençlik için biyolojik tanımlamaları bir kenara bırakacak olursak, asıl belirleyici olan sosyal ve psikolojik faktörlerdir (Görgün Baran, 2013: 10). İşte bu nedenle gençliği sorumsuz ya da herhangi bir geçici dönem olarak görmek yeterli değildir. Baran'a göre:

Genç toplumsal sorunlardan bağımsız bir dünyada yaşamamaktadır. Bu nedenle içinde bulunduğu toplumun sosyo-politik ve sosyo-ekonomik sorunları gencin eğitimi, harçlığı, eğlencesi, sportif faaliyetleri gibi birçok alana yansımakta, genç kendini doğrudan sorunlar içinde bulabilmektedir. Ayrıca bu sorunlara gencin biyolojik ve fizyolojik değişimleri de eklenince kuşak çatışması ve gençlik bunalımları gibi konular öne çıkmaya başlayacaktır (Görgün Baran, 2013: 11).

Gençlik denince üzerinde durulan problem, çatışma gibi unsurları etkileyen çok farklı etkenler söz konusudur. Bu anlamda gençlik denildiğinde, tek ve homojen bir sınıftan söz ediliyor gibi gözükmesine rağmen, farklı etkenlerin gençliği çeşitlendirdiğini söylemek mümkündür. Çoğunlukla genç dendiği zaman, akıllara öğrenci olan genç gelmektedir. Bunun dışında, eğitim alanının ya da iş piyasasının dışında olan, evde duran, erken evlenmiş, enformel sektörde çalışan gençler ya da işsiz gençler akla gelmemektedir. Oysa gençlik, dezavantajlılıkları yani yoksulluk, engellilik, suçluluk, küçük yerleşim yeri, cinsiyet gibi farklı unsurları da içerisinde barındıran halleri de kapsamalıdır (Çelik, 2013: 36). Bütün olarak baktığımızda gençliğin kendisi sıklıkla bir bunalım dönemi olarak resmedilir. Bunun nedeni gençliği, biyolojik yaşa indirgeyen ve geçiş süreci olarak gören bakış açısıdır. Gençlik, kimlik ve kişilik gelişimi noktasında bunalımlı ve çatışmalı bir dönemdir. Dolayısıyla gençlik biyolojik, psikolojik, ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere birçok dinamiğin etkisi altında, çok boyutlu sorunlar ile karşı karşıya kalınan bir dönemdir (Görgün Baran, 2013: 11).

---

¹¹ Gençlik miti, gençliği ileri götürebilecek bir insan kaynağı olarak olumlar. Türkiye için modernitenin, endüstri toplumunun ve kentleşmenin bir ürünü olan gençliğin doğuşu Osmanlı İmparatorluğu ile gerçekleşir. Buna göre Osmanlı İmparatorluğu modernleşme hareketinin eğitim yolu ile Batı tarzını gören ve benimseyen aydın kesimi İmparatorluğu çöküşten kurtarmak için bir umut olarak görülmüştür. Böylece gençlik ve gelecek arasında bir bağ kurulmuş bu sayede onlara misyon görevi verilmiştir (Lüküslü, 2012: 288).

Gençlik döneminde etkili olan unsurlara makro ve mikro bağlamdan bakabiliriz. Burada ilk öne çıkan makro etken demografik bulgulardır. Hele bizim gibi ülkelerde genç nüfus önemli bir kesimi oluşturur. Bir diğer ifade ile yüksek nüfus oranları, karşımıza her alanda eşitsizliğin arttığı bir durum ortaya çıkarmıştır. Bir diğer makro etken ekonomik etkenler, istihdama dâhil olmama durumudur. Türkiye’de genç işsizliği oldukça yüksek oranlardadır¹². Bunun yanı sıra çalışan iş piyasasına dahil olan gençler, çoğu zaman bunu ilk kez deneyimledikleri için düşük ücret ile karşılaşmakta ve çalışan yoksul konumunda olmaktadır. Bu durum gençlerin aileye olan bağımlılıklarını arttırmaktadır (Çelik, 2013: 34). Bu nedenlerle artık gençlik, toplumsal sınıf kategorileri içerisinde ayrıca kategorileştirilir. Bir sınıf olarak gençliğin, güvencesiz bir yaşamı olması ve geleceğe dair umutsuzluğu onların “prekarya”¹³ olarak tanımlanmasına neden olmuştur. Prekarya kısmi bir vatandaşdır. Normal vatandaşlara göre çoğunlukla o topluma uzak olan ve daha suçlu bir kitle olarak tanımlanan prekarya, hemen hemen her ülkede yetişkin nüfusun dörtte birini oluşturur. Gençler ile birlikte kadınlar, yaşlılar, stajyerler, etnik azınlıklar, engelliler ve en çok da göçmenler bu grubun bir parçasıdır (Altıntaş, 2014: 168).

Genç olmayı belirleyen makro etkenlerden bir diğeri ise istihdamı da etkileyen “eğitim” değişkenidir. Eğitim, hem istihdamı belirler hem de sosyal yaşama katılımı şekillendirir. Gençler için eğitim aynı zamanda da önemli bir geçiş sürecidir. Ancak eğitim alma ve okullaşma oranı yükselmiş olsa da gençlerin bir kısmı ya eğitime hiç katılmamakta ya da eğitimin çeşitli aşamalarında eğitimden uzaklaşmaktadır. Burada, ekonomik etkenler ve ailenin olanakları kadar eğitimin kalitesi de belirleyicidir. Eğitimin, hemen hemen her aşamada bireyin sonraki yaşamına çok katkı sağlamayan, ezbere dayanan ve bu anlamda öğrenmenin önemini vurgulamayan bir hal aldığı düşüncesi öne çıkmaktadır. Eğitim aktif bireyi yetiştirmeyi destekleyici değildir (Çelik, 2013: 34-35). Bu nedenle eğitime yüklenen yüksek anlam, gençler içinde giderek belirsizleşmektedir.

2. YÜKSEKÖĞRENİM GENÇLİĞİNİN HAREKETLİLİĞİ

Türkiye’de gençlikle ilgili genel söylemlerin başında 1980 sonrası dönemin bir eseri oldukları ve politikayı sadece skandallardan öğrenmiş, apolitik bir kuşak

¹² Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) açıkladığı Temmuz ayı verilerine göre 15-24 yaş arası gençlerde işsizlik bir önceki yıla göre 7,2 puan yükselerek %27,1 ile rekor kırmıştır. Bkz. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50054225> (15 Ekim 2019). Erişim tarihi: 25.11.2019.

¹³ Prekarya, “*precarious*” (güvencesiz) sıfatı ile “*proletariat*” (proletarya) isminin birleşimiyle oluşan yeni bir terimdir. Bu terimi ilk kullananlar Fransız sosyologlardır. Bunu kullanma sebepleri ise o dönemin mevsimlik ve geçici işçilerini tanımlamak içindir (Altıntaş, 2015: 167).

oldukları eleştirisi gelir. Aynı zamanda bu kuşağın, söylenenin aksine küreselleşen dünyada siyasetten uzak değil, buna karşılık çok fazla değişimle karşılaşan, sınırsız bir özgürlük anlayışına sahip oldukları da ifade edilir.¹⁴ Bu dönemin kuşağı hızlı gelişen bilim ve teknolojinin etkisinde, değişen dönüşen küresel bir gençliktir. “Y” kuşağı olarak da tanımlanan bu kuşak kendisini daha çok sosyal medya üzerinden tanımlayan, özgürlük beklentisi yüksek, sosyalite düzeyi düşük, bencil ve açık sözlü olarak tanımlanır. Teknolojik bir dünyanın içinde doğmuş olan Y kuşağı için eğitim ve eğitim başarısı gelecek hayatı için belirleyicidir. Üniversite eğitimi ve bunun dışındaki eğitim çeşitliliğine yönelimin atması adeta bunun bir göstergesidir (Kuyucu, 2017: 855-857).

Üniversite eğitimi almak günümüz koşulları içerisinde iyi bir iş bulmak için yeterli değildir. Bunun farkında olan aileler, çocuklarını kendi yeteneklerinden ziyade piyasada iş bulabilme imkanları olan mesleklere yönlendirmekte ve onlara daha çok para kazanabileceği işleri yapmasını önermektedirler. Öte taraftan karşımıza erken yaşta eğitim ile tanışan ancak uzun süre eğitim alan bir genç nüfus çıkmaktadır. Gençler, hayata dahil olmakta oldukça gecikmekte ve bu durum toplumsal alanda gençlerin söz sahibi olmasını ertelemektedir (Çelik, 2013: 36). Bununla birlikte Tekeli’ye göre üniversite eğitiminde bir kitleselleşme söz konusudur. Üniversite eğitimine talep, fordist üretimden esnek üretime geçiş ile birlikte artmıştır. Özellikle 1960’lı yıllar itibari ile gelişmiş ülkeler için genç nüfusun yüzde 15’i öğrenim görürken bu durum günümüzde yüzde 65’e çıkmıştır. Bu anlamda üniversite eğitiminin ülkelerin elitlerini oluşturmayı sağlayan bir yer olduğu düşünülecek olursa, bu eğitimin artık kitlesel bir hal aldığını söylemek yanlış olmayacaktır (Tekeli, 2012:8). Dolayısıyla artık elit kesim beklenin aksine bir azınlık olmaktan çıkmış ve geniş bir kesim haline dönüşmüştür. Pultar’ın 2012’de yapmış olduğu “Biz Kimiz?” adlı toplumsal yapı araştırmasına göre de gençler arasında okullaşma ve eğitim oranları yükselirken, genç kadınlar arasında da ev kadını olanlar azalmış ve buna karşılık okumakta olan veya çalışma hayatına katılanlar artmıştır (Pultar, 2012: 285).

Türkiye’de yükseköğretim sürecinde okullaşmanın artırılması, her zaman üniversite eğitiminin temel hedefleri arasında idi. 1980’li yıllarda bu bir sorun olarak kabul edilmiş, 1981 “reform”u ile diğer sorunların yanında yükseköğretimdeki sayısal artışa da katkı sağlanması hedeflenmiştir. İşte hem bu hedefleri geliştirmek hem de yükseköğretimin planlaması, koordinasyonu ve denetlenmesi için bir organ olarak Yükseköğretim Kurumu (YÖK)

---

¹⁴ Ulrich Beck ve Elisabeth Beck-Gernsheim “Individualization” (Bireyselleşme) adlı kitaplarında bireyselleşmenin her zaman apolitiklik, kayıtsızlık ve egoizm ile eşdeğer olmadığını belirtirler. Gençlik onlara göre aktif bir apolitik kuşaktır ve bu kuşağı özgürlüğün çocukları olarak tanımlamak mümkündür (Beck ve Beck-Gernsheim, 2003: 159 akt. Lüküslü, 2012: 295).

oluşturulmuştur. Böylelikle hem üniversitelerin öğrenci alımı ile ilgili planlaması merkezde toplanacak hem de üniversitelerin eğitim öğretim kalitesinin yükseltilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılacağı vaat edilmiştir. Yükseköğretimde kalite, öğretimde araştırma ve bilimsel düşüncelerin daha geniş bir çerçeveden bakılarak yapılmasının teşviki hedeflenmiştir. YÖK'ün amacı temelde planlama, koordinasyon ve denetim olarak da sınırlandırılmıştır (YÖK, 1988: 11-12)¹⁵.

YÖK, 6 Kasım 1981'de 2547 Sayılı Yükseköğretim Kanunu ile şekillenmiştir. 1981'de çıkarılan bu kanun aslında bir tür ikinci reform olarak kabul edilmiş ve bu anlamda önceki dönemlerdeki düzensizliğe bir çözüm olarak öne sürülmüştür. Bunun öncesinde, ilk reform ise 1933'te TBMM'de kabul edilen 2252 sayılı kanundur. Bu kanun ile İstanbul Darülfünunu kaldırılmış ve yerine İstanbul Üniversitesi kurulmuştur (YÖK, 1988: 3)¹⁶. Birinci reformun devamında 1946 yılında 4936, 1960 yılında da 115 ve 119 sayılı kanunlar yürürlüğe konulmuş ve üniversitelere özerklik getirilmesi, 1960 Anayasası'nın 120. Maddesi ile güvence altına alınmıştır. Ancak bu özerkliğin gerekli ihtiyacı karşılamadığı gibi yükseköğretimde okullaşma oranında beklentilere cevap vermediği de 1981 reformu için gerekçe olarak sunulmuştur (YÖK, 1988: 5-6)¹⁷. Üniversite sayılarının artırılması ve beraberinde mezun öğrenci sayısını artırma çalışmaları bu dönemde hız kazanmıştır. Öncesinde 1946-1981 yılları arasında üniversiteye giren her 1000 öğrenciden sadece 175'i mezun olmaktadır. (YÖK, 1988:9)¹⁸. Bu okullaşma 1981'de %5,9 iken, 1991'de %15,3'e yükselmiştir (YÖK, 1991)¹⁹. 2014-2015 verilerine göre 18-24 yaş arası bütün öğrenim şekillerinin dahi edildiği net okullaşma oranı ise %38,02'dir (Günay ve Günay, 2016: 23). 2018-2019 TÜİK verilerine göre ise yükseköğretimdeki okullaşma oranı %44,1'dir.²⁰ 1981 düzenlemesi ile ülke genelinde üniversite anlayışında hızlı bir değişim ve tek elden yönetim imkânı doğmuştur. O zaman için geçerli olan kamu-akademi ayrımı

¹⁵ Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/kasim-1981-kasim-1988-doneminde-yuksekogretimdeki-gelistmeler.pdf>, Erişim tarihi: 29.10.2019

¹⁶ Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/kasim-1981-kasim-1988-doneminde-yuksekogretimdeki-gelistmeler.pdf>, Erişim tarihi:29.10.2019

¹⁷ Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/kasim-1981-kasim-1988-doneminde-yuksekogretimdeki-gelistmeler.pdf>, Erişim tarihi: 29.10.2019

¹⁸ Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/kasim-1981-kasim-1988-doneminde-yuksekogretimdeki-gelistmeler.pdf>, Erişim tarihi: 29.10.2019

¹⁹Türk Yükseköğretiminde On Yıl 1981-1991 1981 Reformu ve Sonuçları, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turk-yuksekogretiminde-on-yil.pdf>, Erişim tarihi: 30.10.2019.

²⁰ http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018, Erişim tarihi: 15.10.2019

ortadan kaldırmış, üniversite sayısı artmış ve çeşitlenmiştir (YÖK, 1988)²¹. Aslında aynı dönem, ülke genelinde genç nüfusta da hızlı bir artışın yaşandığı dönemdi. Bu genç nüfusa, sosyal olarak aynı imkanlardan yararlanabileceği bir fırsat ortamının yaratılması gerekmekteydi. Yükseköğretimde okullaşma oranının artırılması ile sosyal olarak gençler arasında bir denge sağlanmış olunacaktı.

“Eğer geçen on yıllık dönemde alınan önlemler olmasaydı, yükseköğretimdeki okullaşma oranının, genç nüfusumuzun süratle artması karşısında, %5’in altına düşmesi kaçınılmaz olurdu. Bu takdirde de yükseköğrenim görmek bir imtiyaz haline gelir ve sonunda sosyal ve bölgesel dengeleri bozulmuş, kalkınmamızın en önemli unsuru olan yetişmiş insan gücünden mahrum kalmış olma acı gerçeği ile karşılaşılırdı.” (YÖK, 1991: 15).

2000’li yıllara geldiğimizde ise üniversite eğitimi, sosyal denge ve okullaşma oranının artırılmasının yanında gençliğin yeni dönemle birlikte değişen taleplerine de karşılık vermiştir. Şubat 2007 tarihli “Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi” başlıklı raporda dünyadaki gelişmelere paralel olarak gelişen ve değişen yükseköğretim beklentilerinden söz edilmiştir. Küreselleşme, evrenselleşme gibi kamu kurumlarını kuşatan ve bir bağlamda yeni bir yönetim modelini zorlayan yaklaşımların, yükseköğretimin özerkliğini ve hesap verilebilirliğini hızlandırarak, yönetim yaklaşımları ile birlikte öğrenci hareketliliklerini desteklemesinden söz edilmiştir. Yükseköğretim artık giderek ülkelerin kendi belirlediği bir etkinlik olmanın dışında küresel bir hal almış, genç nüfusu yoğun, gelişmekte olan ülkeler için bu küresel taleplere karşılık verecek bir hale dönüşmesi gerekliliği doğmuştur. Rapor dünyadaki küreselleşme, liberalleşme ve bireyselleşme eğilimlerine karşılık demokratik değerler ile eğitimin sürdürülmesi, eğitimin daha özgür bir temelde yapılması ve çeşitlendirilmesini öne çıkarır. Bununla birlikte öğretim sürecindeki dikey ve yatay hareketliliğin önündeki engellerin kaldırılması ile eğitimin yaygınlaştırılması vurgusu yapılır (YÖK, 2007: 251)²². 2010 yılındaki bir diğer raporda ise Bologna Süreci’nin öğrenciyi merkeze alması ve eğitim sürecinin öğrenciye katkısı, getirileri ve geri dönüşlerinden söz etmektedir. Bu stratejiye göre eğitim-öğretim düzeyleri arasındaki yatay-dikey geçişlerinin daha kolay ve daha anlaşılabilir bir hale dönüştürülmesi temel alınmıştır (YÖK, 2010: 3)²³.

²¹ Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/kasim-1981-kasim-1988-doneminde-yuksekogretimdeki-gelismeler.pdf>, Erişim tarihi:29.10.2019

²² Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi Şubat 2007 <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turkiyenin-yuksekogretim-stratejisi.pdf>

²³ Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma 66 Soruda Bologna Süreci Uygulamaları Haziran 2010

Dolayısıyla, üniversite sisteminde küresel bir dönüşüm kaçınılmazken diğer taraftan daha bölgesel değişimler de kendini göstermektedir. Ancak gençlerin her yöne hareketliliğinin getirileri ve etkileri çok üzerinde durulan bir konu olmamıştır. Bu anlamda yatay geçiş gibi bir hareketlilik planlaması yapılarak bunun sonuçları ya da etkileri dile getirilmediği gibi uzun süreli olarak bahsi bile gerçekleşmemiştir. Hiçbir strateji belgesinde, raporunda bu sürecin nasıl gerçekleşeceği üzerinde durulmamıştır.

3. YÜKSEKÖĞRETİMDE YATAY GEÇİŞ HAREKETLİLİĞİ: VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Çalışmanın doğrudan odaklandığı yükseköğretimde hareketlilik konusundan önce hareketliliğin bir kavram olarak ne ifade ettiği üzerinde durmak yerinde olacaktır. Hareketlilik insanlığın tarihi boyunca desteklediği bir olgudur. İnsanlar farklı coğrafyalara, farklı kültürlerle seyahat etmiş ve bu seyahatler sırasında da her açıdan farklı kazanımlar elde etmişlerdir (Nemutlu ve Kurtaran, 2012: 35). Hareketlilik kavramı aslında göç literatürü içinde değerlendirilmesi gereken bir kavramdır. Göç tartışmalarının oldukça popüler olduğu günümüzde, göçten farklı, yatay boyutlu olarak coğrafik yer değişiminin karşılığı olarak hareketlilik kavramının kullanıldığını söyleyebiliriz. Eğer son dönemlerde dünya genelinde siyasal karışıklıklardan beslenen krizlere bağlı insani göçler bu kadar öne çıkmamış olsaydı, kuşkusuz göç çalışmalarının temel ilgi odağı aslında hareketlilikler olarak tanımlanan bu alanda olacaktı. Hatta küresel nitelikteki beşeri hareketliliği imkanlarını artıran teknolojik gelişmeler ile beraber göç kavramının dinamik ve süreklilik tarafını vurgulamak amaçlı hareketlilik kavramı tercih edildiğini söylemek mümkündür (Yazgan, 2015: 183). Yazgan'ın üzerinde durduğu gibi:

Göç ve/ya hareketlilik literatüründe çok sayıda araştırma ulus devletlerin sembolik hale gelen sınırları arasında gerçekleşen harekete odaklanmaktadır. Sınırların, küreselleşme ile birlikte akışkan hale getirdiği bireyler ve fikirlere yönelik çalışmalar ulus devletler içerisindeki hareketliliği göz ardı etmektedir. Oysaki tam da ulus içerisindeki hareketliliğin küresel ağlardaki hareketlilikle paralel olarak artışı dikkat çekicidir. Bu noktada Sirkeci'nin (2010) vurguladığı sürekliliği olan bir insan hareketi olarak göçten *hareketlilik* kavramına yönelme ihtiyacı tüm göç literatürüne yeni bir yön vermektedir. Küreselleşme üzerine tartışmalar içerisinde, mekân kavramını yeniden tanımlanması,

akışkanlık, dolaşım daha genel olarak *hareketlilik* kavramını gündem oluşturmaktadır (Yazgan, 2015:185).

Hareketlilik kavram olarak birçok bağlamda kullanılabilir. Bunlar, ülkelerarası serbest iş gücü dolaşımı, fiziksel açıdan engelli kişilerin seyahat ve erişim olanakları, üye ülke vatandaşlarının nispeten düşük bir sosyal sınıftan daha yukarıdaki bir sınıfa geçiş imkanları şeklinde olabilir (Kristensen, 2012: 115). Öğrenim hareketliliği ise hareketlilik içerisinde genç insanların çoğunlukla yurtdışına çıkarak, kendi ülkeleri dışındaki bir ülkenin bilişsel ve duyuşsal ortamına ilişkin çeşitli beceri ve yeterlilikler edinmesini ifade eder (Kristensen, 2012: 115)

Hareketliliğin öğrenim boyutunda katkısı açısından baktığımızda yeni bir olgu olmadığı ortadadır. Avrupa'da her yerden öğrencilerin öğrenim görmek amaçlı başka ülkeleri ziyareti Ortaçağ'a kadar dayanmaktadır. Hatta aynı dönemde, bir alanda usta olabilmek için mutlaka başka ülkelerde çalışma deneyimi, iş kurmada zorunluluk olarak kabul edilmiş. Bu dönemde hareketlilik özellikle üniversitelerin azlığı nedeni ile belli amaçla ve belli bir konuda bilgi edinme temelli bir içeriğe sahiptir. Günümüzde gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri nedeni ile hareketliliğin amacı daha çok tecrübe edinmek, başka bir yerde yaşamayı denemek olarak değişmiştir. Doğrudan bilgi aktarımı daha geri plandadır (Kistensen, 2012: 117). Dolayısıyla uluslararası öğrenci hareketliliği modern dönemler öncesinde var olmasına karşılık günümüzün uluslararası öğrenci hareketliliği göçün yepyeni bir forma kavuşmuş halidir. Bu haliyle, geniş coğrafyalarda devam eden kıtalararası hareketliliğinin yeni hali gidilen ülkede kalmayı amaçlamaktadır. Dolayısıyla bu göç sürecinin asıl amacı eğitim olarak kendini belirli bir hedefe götürecektir nitelikten çok o ülkenin bir vatandaşı olmaktır. Yeni oluşan küresel alan içerisinde yeteneklere ulaşma rekabeti doğmuştur (Alkın, 2019: 132-133). Yine hareketlilik ile ilgili karşımıza çıkan çalışmalarda üzerinde durulan konuların başında kuşaklararası hareketlilik gelmektedir. Özellikle eğitim hareketliliğinin en belirleyici koşullarının başında ekonomik ve sosyal hareketlilik üzerinden gerçekleşen kuşaklararası geçiştir. Kuşaklararası hareketliliği, fırsat eşitliğinin bir ölçüsü olarak da görebiliriz. Kuşaklararası hareketlilik çalışmaları, çocukların gelirlerinin veya eğitiminin, ebeveynlerinin geliri, mesleği veya eğitimi ile nasıl ilişkili olduğuna odaklanmaktadır. Bu anlamda, ebeveynlerin eğitimsel kazanımlarını kullanarak eğitim çıktılarında nesiller arası hareketlilik ile onların çocukları arasındaki ilişkiye odaklanır. Nesiller arasındaki mükemmel eğitim hareketliliği, bireyin eğitim sonucunun, ebeveyninin eğitim sonuçlarından bağımsızlığı ile sağlanır. Bu bir fırsat eşitliği göstergesidir. Çünkü böylece eğitim sistemi ailenin eğitiminden bağımsız çocukların eğitimini destekleyici politikalar üretebilmektedir (Tansel, 2015: 2). Kuşaklar arası eğitim hareketliliği ile ilgili

Türkiye ile AB ülkelerinin karşılaştırıldığı bir çalışmada Türkiye için hareketlilik oldukça düşük seyrettiği üzerinde durulmuştur. Yaşlı kuşaklar açısından oldukça yüksek olan hareketlilik farkı genç kuşaklara geldiğinde kapanmaktadır. Örneğin, Türkiye’de babası ilkokul mezunu olan çocukların %64’ü yine ilkokul mezunu olurken, %17’si ortaokul, %15’i lise ancak %5’i üniversite mezunu olabilmektedir. AB ülkelerinde babası ilkokul mezunu olanlar içerisinde yüksek öğrenim eğitimi alan çocukların oranı daha yüksektir (Bakış, 2017: 99).²⁴

Öğrenme hareketliliği programları çoğunlukla ve özellikle öğrenci olan gençleri kapsamaktadır. Oysaki hareketlilik, öğrenci olsun olmasın, tüm gençlerin kazanımlar elde edebileceği önemli bir öğrenme fırsattır (Nemutlu ve Kurtaran, 2012: 35). Türkiye’de öğrenim hareketliliği, bilgi ve tecrübe temelli bakış sağlanması amacıyla Osmanlı İmparatorluğunun son döneminden başlayarak, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren devam ettirilmiştir. Tabii bu hareketlilik, öğrenim amaçlı ve yurt içinden yurt dışına yöneliktir. Yakın dönemde bu hareketlilik güçlü bir şekilde Avrupa Birliği sürecine dahil olmak isteyen ülkelerin AB ülkelerinin üniversite sistemleri ile uyumlaştırılması ile gerçekleştirilmiştir. Avrupa Kredi Transfer Sistemi (ECTS) önce Avrupa ülkelerinin üniversite sistemleri arasındaki farklılıklar ortadan kaldırmış ve bu sayede öğrenci hareketliliğinin artmasına imkân tanınmıştır. Bu sayede SOCRATES programının yükseköğretim ile ilgili olan ERASMUS süreci daha da hızlandırılmıştır (YÖK, 2001: 25)²⁵. Özellikle uluslararası literatürde ERASMUS hareketliliğinin olası etkileri ve sonuçları üzerinde çok durulan bir konudur. Avrupa Birliği ülkeleri için ERASMUS sıradan bir öğrenci hareketliliği değildir. Ülkeler bu program ile kendi aralarında eğitim ortaklığı sağlarken aynı zamanda Avrupalı kimliği ve yaşamını da yaygınlaştırmaktadır. Dolayısıyla, Avrupalı kimliği ekonomik birliktelikten yola çıkılarak ortak nokta da bir yurttaşlık birlikteliği haline getirilmeye çalışılır (Berg vd, 2013: 14-15)²⁶.

²⁴ Bir diğer çalışmada ise yükseköğrenim görme ile babanın mesleği arasında bir ilişki olup olmadığına baktığımızda, sıralamada ilk sırayı sanayici çocukları, tüccarlar, memurlar, serbest meslek, esnaf, işçi ve en son çiftçi çocukları gelmektedir (Özen, 1987:130).

²⁵ YÖK Avrupa Kredi Transfer Sistemi, Ocak 2001, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/avrupa-kredi-transfer-sistemi.pdf>, Erişim tarihi: 25.10.2019.

²⁶ Avrupa ülkelerinin her biri için hareketlilik ve hareketliliğin olası etkileri oldukça önemlidir. Bunun dışında Avrupa Birliği’nin hareketlilik programlarını teşvik ettiğini görmekteyiz. Böylece birliğin geleceği için önemli olan kimlik ve yurttaşlık bağı gençler arasında yaygınlaştırılmaktadır. Ayrıca bütün bunların temellendirilmesinde gençlik ile ilgili kalıcı politikaların hayata geçirilmesi için uzun vadeli programlar yapıldığını söylemek yanlış olmasa gerek. Bunun için bkz. “Avrupa bağlamında öğrenim hareketliliği ve formel olmayan öğrenme: Politikalar, yaklaşımlar ve örnekler”, (2013), Derleyenler Günter J. Friesenhahn (ana derleyen), Hanjo Schild, Hans-Georg Wicke, Judit Balogh, Christina Plantz (asistan); çeviren Yusuf Ertaç Taşar. Şebeke Gençlerin Katılımı Projesi Kitapları: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Yurt içi hareketliliğini belirleyen ise yatay ve dikey geçiş imkanlarının artırılması olmuştur. Yatay geçişler konusundaki imkanlar daha eski bir düzenlemedir. Bunda etkili olan özellikle yükseköğretime giriş sınav sisteminde dahil oldukları programa kayıt yaptırdığı halde pek çok öğrencinin tekrar sınava girmeyi istemesidir. Bu durum sistem üzerinde yeniden bir baskı yaratmıştır (Çetinsaya, 2014: 189). Yatay geçiş programına yönelik mevzuat 2010 yılında yayımlanan 27561 sayılı “Yükseköğretim Kurumlarında Önlisans ve Lisans Düzeyindeki Programlar Arasında Geçiş, Çift Anadal, Yan Dal ile Kurumlar Arası Kredi Transferi Yapılması Esaslarına İlişkin Yönetmelik”tir. Bu yönetmelikte, kurumlar arası ve kurum içi olmak üzere, yatay geçişin iki türüne dikkat çekilmektedir. Bu çalışmanın kapsamına, kurumlar arası yatay geçiş programı girmektedir. İlgili yönetmeliğin “Dördüncü Bölüm”ü kurumlar arası yatay geçişe ayrılmıştır ve 11. Maddesinde temel yatay geçiş şartları sıralanmıştır. Bir kere, kurumlar arası yatay geçiş için, öğrencinin kayıtlı olduğu programda bitirmiş olduğu dönemlere ait genel not ortalamasının en az 100 üzerinden 60 olması şarttır (11/2, Md.).²⁷ Genel ortalama ile yapılan yatay geçişin dışında, bir de merkezi puanla yapılan yatay geçiş ile üniversite yönetmeliği çerçevesinde ilgili fakülte toplantısında alınan kararlarla “özel öğrenci statüsü” ile de yatay geçiş yapılabilmektedir. Çalışmamız çerçevesinde Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’ne yatay geçiş yapan öğrencilerin, hem “genel ortalama” hem “merkezi puan” hem de “özel öğrenci statüsünde” geldiklerini görmekteyiz.

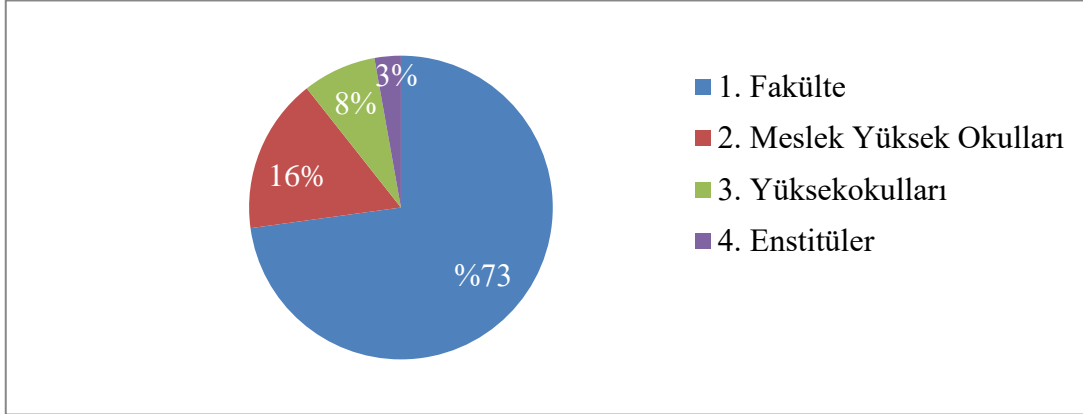
Alan Çalışmasının Kapsamı ve Yöntemi

Alan çalışmasının kapsamına, Yüksek Öğretim Kurumu’nun 2016/2017 yılı güz dönemi yatay geçiş kontenjanından yararlanan öğrenciler girmektedir. Bu yüzden yarı-yapılandırılmış mülakatlarla görüşme yapılan katılımcılar, 2016/2017 kontenjanından yatay geçiş yapmış olan öğrencilerdir. 2017 YÖK’ün güz dönemi yatay geçiş kontenjanında, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi’ne, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci sınıflar dâhil olmak üzere, 626 adet kontenjan açılmıştır. Fakat bu kontenjanlarda yararlanan öğrenci sayısı 360’tır. Toplam yatay geçiş yapan 360 kişiden, 170’i kadın ve 190’nı ise erkek öğrencidir.

Yatay geçiş dağılımlarının fakültelerde yoğunlaştığı göze çarpmaktadır. Aşağıdaki pasta grafikte de görüldüğü gibi, yatay geçişler en yüksek oran olan %75 ile fakültelerde gerçekleşmiştir.

²⁷<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.13948&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Y%C3%BCcksek%C3%B6%C4%9Fretim%20Kurumlar%C4%B1nda%20%C3%96nlisans%20ve%20Lisans%20D%C3%BCzeyindeki%20Programlar%20Aras%C4%B1nda%20Ge%C3%A7i%C5%9F> (Erişim Tarihi: 08.06.2019).

Grafik.1: Van YYÜ'deki Yatay Geçişlerin Fakülte, Enstitüsü, Yüksekokulları ve Meslek Yüksekokullarına Oran Dağılımı

Grafik.1'teki oransal dağılımları verilen öğrencilerin hepsi ile görüşme yapılması hem imkânsız hem de zaman kaybı olacağından, bu öğrenciler içinden 60 öğrenci seçilmiştir. Seçim yapılırken cinsiyet ve fakülte dağılımı göz önünde bulundurulmuş etkenlerdir. Fakültelerden 40, Meslek Yüksekokulları ve Yüksekokullardan da 10'ar katılımcı seçilerek, yarı yapılandırılmış mülakatların gerçekleştirileceği birim grup (30 kadın ve 30 erkek) oluşturulmuştur. “Meslek Yüksekokulları” ile “Yüksekokullarına” aynı sayıda katılımcının seçilmesi, Meslek Yüksekokullarına geçiş yapan öğrencilerin bir kısmının görüşmelere katılmak istememesinden kaynaklanmıştır.

Çalışmanın alan kısmında nitel yöntemler kullanılırken nicel verilerden de yararlanılmıştır. Görüşmecilere “İz Sürme Tekniği” ile ulaşılmıştır. İz Sürme yönteminin sağladığı temel avantaj, nedensel mekanizmalarla ilgili hipotezler geliştirmeye uygun olmasıdır. Ayrıca çalışmada seçilen yarı yapılandırılmış mülakatlarda yurtiçi değişim programının nicel olarak yoğunlaştığı fakültele göre belirlenmiştir. Mülakat görüşmelerinde, yurtiçi değişim programlarından en çok kullanılan “yatay geçiş” (57 kişi) programı olduğu gözle çarpılmaktadır. Bu nedenle değişim programları içerisinde (Farabi, dikey geçiş, yatay geçiş) yatay geçiş seçilmiştir. Görüşmecilerin 29'u merkezi puan, 24'ü genel ortalama ve 4'ü ise özel öğrenci statüsüyle yatay geçiş yapmıştır. Derinlemesine mülakat yönteminin kullanılması ile öğrencilerin çeşitli konulardaki bilgi, düşünce, tutum ve davranışları ile bunların olası nedenlerinin öğrenilmesi ortaya çıkarılmıştır.

Çalışmanın bulguları kısmında öğrencilerin bu hareketliliği kullanmalarının belirleyen etkenle, yapısal nedenler dışında sosyo-politik gerekçeler üzerinden analiz edilmeye çalışılır. Temel olarak beş başlık öne çıkmıştır. Birincisi, *Ailevi Sebepler*; ikincisi, *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Van Kentinin Çekiciliği*; üçüncüsü, *Ekonomik Sebepler*; Dördüncüsü, *Siyasal ve Sosyo-Kültürel Etkenler* ve beşinci olarak

da *Diğer Etkenler* başlığı altında, sağlık, ulaşım, kişisel-özel vb. faktörleri içermektedir. Ancak bu etkenler içerisinde aile etkeni neredeyse diğer etkenlerinde oluşumunda belirleyici olduğu ve onları da etkilediği için çalışmada bu konunun belirleyiciliğine odaklanılmıştır.

Demografik Bulgular

Demografik bilgiler her alan çalışmasında olduğu gibi bu çalışma içinde oldukça etkilidir. Demografik dağılım, temel hipotezlerden biri olan Van'lı olmak ya da memleket unsurunun doğrulanmış olduğunu göstermektedir. Buna göre öncelikle yaş dağılımlarına baktığımızda görüşmecilerden 24'ü yaşlarını ifade etmişlerdir. Yirmi dört görüşmeci içinde en yüksek yaş 26, en düşük yaş ise 20'dir. Buna göre yaş ortalaması 22 olarak belirlenmiştir. Görüşmelerden, ailelerinin demografik yapısı hakkında da bilgi edinilebilmiştir. Görüşmecilerden 48'inin ailedeki kardeş sayıları tablo olarak aşağıda verilmiştir.

Tablo.1: Yatay Geçiş Yapan Öğrencilerin Kardeş Sayıları Dağılımı

Nicel Olarak Kardeş Sayıları	Görüşmeci Sayısı
İki kardeş olanlar	2
Üç kardeş olanlar	3
Dört kardeş olanlar	6
Beş kardeş olanlar	10
Altı kardeş olanlar	8
Yedi kardeş olanlar	8
Sekiz kardeş olanlar	3
Dokuz kardeş olanlar	2
On kardeş olanlar	3
On bir kardeş olanlar	2
On dört kardeş olanlar (iki anneden)	1
Toplam	48

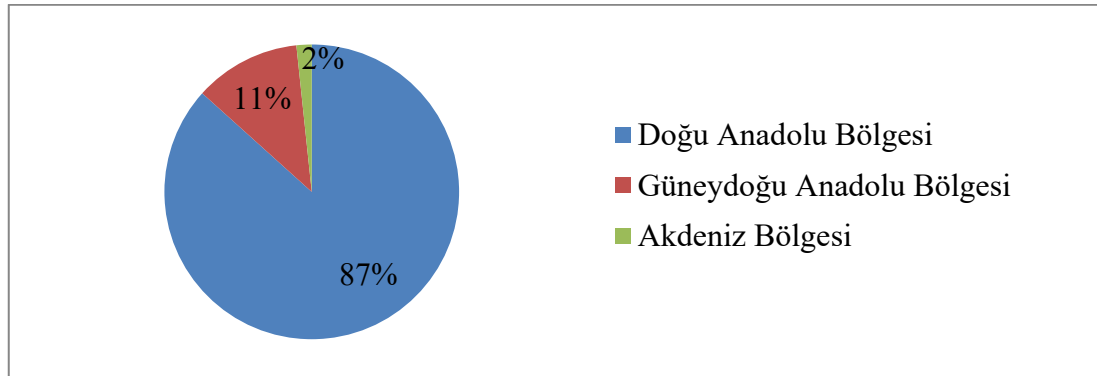
Tabloya göre en düşük kardeş sayısı 2 olan 2 görüşmeci, en yüksek kardeş sayısı 14 olan (iki anneden) 1 görüşmeci olduğu göze çarpmaktadır. Ortalama kardeş sayısı ise, 6'dır. Bu dağılıma göre geçiş öğrencilerinin çoğunlukla kalabalık ailelerden olduklarını ve geleneksel aile tipolojisine sahip ailelerden geldiklerini söylemek mümkündür. Bununla birlikte bir diğer veri, yatay geçiş yapan öğrencilerin ikamet ettiği şehirlerin dağılımıdır. Öğrencilerin çoğunluğu Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerde yaşamaktadır. İkamet edilen il sayıları aşağıdaki Tablo 2'te gösterilmiştir:

Tablo.2: Yatay Geçiş Yapan Öğrencilerin İkamet Ettikleri Şehirler

Şehirler	Kişi Sayısı
Van	33
Hakkâri	9
Muş	4
Ağrı	3
Şırnak	3
Diyarbakır	2
Kahramanmaraş	1
Erzurum	1
Kars	1
Mardin	1
Şanlıurfa	1
Bitlis	1
Toplam	60

Tabloya göre, Doğu Anadolu Bölgesi'nde 52, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde 7 ve Akdeniz Bölgesi'nde ise 1 görüşmeci ikamet etmektedir.

Grafik.2: Yatay Geçiş Yapan Öğrencilerin Bölgesel Dağılımı

Dolayısıyla Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne yatay geçiş yapan öğrencilerin %87'si Doğu Anadolu Bölgesi'nde, %11'i Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde ve %2'si ise Akdeniz bölgesinde ikamet etmektedir. Bu bilgi bile öğrencilerin geçiş nedenlerini belirleyen etkili ilk unsurun ikamet edilen yer, “memleket” olduğunu ispatlayan düzeydedir. Neredeyse ülkenin batısından hiçbir öğrencinin olmaması bunun önemli bir gösterenidir. Sayısal veriler dışında görüşmelerden elde edilen bilgilerde bu tercihin sebebini açıklar.

“En önemli faktör memleketime yakın olduğu için geldim. Aile ve arkadaşlarıma yakın olma isteğimden dolayı geldim (Erkek, Ağrılı).”

“Yakın olduğu için geldim. Ailem de Hakkari'de, Aydın çok uzak oluyordu. (Kadın, Hakkari).”

Demografik bilgiler arasında bölgeselleştirilen hareketlilik durumunu gösteren bir diğer veri, yatay geçişlerin yapıldığı üniversitelerin bölgelere göre dağılımıdır.

Tablo.3: Yatay Geçişlerin Yapıldığı Bölgeler ve Kişi Sayısı

Bölge	Kişi Sayısı
Doğu Anadolu Bölgesi	20
Güneydoğu Anadolu Bölgesi	12
Ege Bölgesi	10
İç Anadolu Bölgesi	8
Marmara Bölgesi	6
Karadeniz Bölgesi	2
Akdeniz Bölgesi	2
Toplam	60

Tabloya göre, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne yatay geçiş yapanların üniversitelerine bakıldığında en çok yine Doğu Anadolu Bölgesi'ndeki üniversiteler olduğu görülmüştür. Ardından Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile Ege Bölgesi gelmektedir. Üniversitelerin dağılımına bakıldığında ise öncelikle Malatya İnönü Üniversitesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Gaziantep ilk sıralarda yer alırken, Muğla, Konya ve Aydın'daki üniversiteler takip eder. Bu sıralamada tek tek gelinen şehirlerin doğrudan anlamına bakmak belli bir gruplamaya tekabül etmemektedir. Ancak bir bölgeselleşmenin olduğu ortadadır. Bu bölgeselleşme sadece coğrafik alanın dışında bölge içerisinde bölge olma durumu da söz konusudur. Van'ın kent ya da öğrenci için taşıdığı anlam bakımından, bir merkez olduğunu söyleyebiliriz. Aslında beklenen eğitim sebebiyle yurt içi hareketlilikte bulunan kişilerin, tekrar geldikleri şehre geri dönme eğiliminin düşük olması ya da eğitim sebebiyle hareketlilikte bulunmamış kişilere göre hareket halinde olma potansiyellerinin daha yüksek olmasıdır (Yazgan, 2015: 187). Ancak çalışmamızda, tersine bir şekilde bu defa hareketliliğin daha önce ikamet edilen yere doğru olması, öğrencilerin hareketlilikten beklentilerinin aynı olmadığını göstermektedir. Yani öğrencilerin üniversite ile edindikleri tecrübelerle yeni hareketlilikler ekleyerek devam etme eğiliminde değillerdir. Bu anlamda hareketliliğin kendisinde bir tersine dönüş söz konusudur. Bu nedenle çalışma bildiğimiz hareketlilik literatüründen farklı sonuçlar sunmaktadır.

Geçiş Hareketliliğinin Nedeni: Gençliği Kuşatan Aile Bağları

Çalışmanın alan kısmından elde edilen veriler üzerinden yatay geçişte etkili olan faktörler, bireysel nedenler gibi görülürken bu bireysel tercihin dayandığı sosyo-politik sebepleri birkaç başlık altında analiz edebiliriz²⁸. Bu faktörler içerisinde en öne çıkan neden ise “Ailevi Nedenler”dir. Doğrudan soru olarak sorulduğunda öğrencilerin oransal olarak dağılımında 30 kişi, yani yaklaşık %50 oranında aile faktörünü ifade etmişlerdir. Aslında burada ailevi nedenlerin diğer etkenleri de şekillendirdiğini söylemek mümkündür. Söylem olarak sadece ekonomik nedenleri öne çıkaran bir görüşmeci içinde bunu etkileyen temel unsur ailedir. Geçiş hareketliliklerini belirleyen hem katılımcıların hem de ailelerinin isteğidir denilebilir. Doğrudan kendi istekleri ile yatay geçiş yapan öğrenci sayısı 20 iken, ailenin isteği üzerine yatay geçiş yapan öğrenci sayısı ise 13’tür. Ayrıca diğer faktörler olarak birlikte ele alabileceğimiz etkenleri ise %18 olarak ortaya çıkmıştır. Bu diğer etkenler içerisinde kişisel gerekçeler çok etkili olsa bile öğrencinin aile koşullarından oldukça etkilendiğini söylemek mümkündür. Bu nedenle görüşmelerden bir kısmında aile net bir şekilde ifade edilirken, bir kısım görüşmede ise ailevi nedenler ile kişisel nedenler iç içe geçmiş durumdadır.

“Aslında bir sebebi vardı oda aileme yakın olmak, Hakkâri’ye en yakın yer Van olduğu için Van’ı ve Malatya’yı tercih ettim ikisi de çıktı fakat Van yakın olduğu için Van’ı tercih ettim öyle belli bir sebebi yok yani.” (Kadın/Vanlı).

“Çünkü ailevi nedenlerden dolayı da batıya gitmek istesem hani bizinkiler üniversiteni değiştirme yani en azından buraya onay verdiler batıya gitmek istedim onay vermediler gerçi daha çok batıya yönelikti tercihim ama...” (Kadın/Hakkâri).

“Ailevi nedenlerden dolayı yakınlar buraya ondan.” (Muş/Kadın/Hakkâri).

Öğrencilerin aileye yakın olma istekleri oldukça etkili ve kararlarında da onların talepleri belirleyicidir denilebilir. Genç olma hali ile ilişkili olarak gencin ne ve nasıl olmasına karar veren çok fazla etken ile karşılaşmaktayız. Yukarıda gençlik tanımı bölümünde de ifade edildiği gibi gençlik, erişkinlik öncesi adeta henüz olgunlaşmamış bir dönem olarak görüldüğü için gençlerin kendi kararlarını vermeleri de imkansızdır. Aile, yakın akrabalar, yakın çevre, okul ve öğretmenleri ve diğer uzak yetişkinler gibi gençler üzerinde iktidarlarını yaratan kesimler hep

²⁸ Çalışmada elde edilen bulgulardan yola çıkarak hareketliliğin sebeplerini birkaç başlıkta sınıflandırabiliriz. Bunlar birinci sırada %50’lik oranla Ailevi Nedenler ilk sırada iken ikinci sırada %18 oranla hastalık ve diğer özel-kişisel gibi diğer nedenler, üçüncü en büyük paya sahip neden %14’lük oranla Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi ile Van’ın Kent Olarak Çekici Olması, dördüncü sırada %10’luk orana sahip Siyasal ve Sosyo-Kültürel Nedenlerin oluşturmaktadır. Son olarak ise %8’lük oranla Ekonomik Nedenlerin yer aldığı sonucuna varılmıştır.

olmuştur. Çünkü gençler, pek güvenilmeyen, her an bir yanlış yapma potansiyeline sahip ve bu anlamda kanı deli akanlar olarak kabul edilmektedirler. Oysa yetişkinler, deneyimleri ile bu iktidar alanını genişletirken diğerlerine de yol göstermişlerdir. Bütün bunlar yapılırken ısrarla gencin iyiliği düşünüldüğü söylenir. Dolayısıyla gencin kendisi ile ilgili pek çok kararı aslında yetişkinlerin kontrolü ile ona sorulmadan verilmektedir. Böylece sürekli deneyimsizlik ile karşılaşan gençler bir süre sonra kronik deneyimsizlik halini yaşarlar. Bu bir döngü olarak gençleri sarıp sarmalamakta ve bundan çıkmaları güç olmaktadır (Çelik, 2013:38).

“Önceden gelen bir arkadaşım vardı o söyledi birde Muş’a da yakın memleketime Van güzel falan da dedi ben de geldim.” (Erkek/Muşlu).

“Ailem istiyordu hem yakın diye hem de dedemler burada olduğu için geçiş yaptım”. (Kadın/Hakkâri).

“Aileme yakın olduğu için Van’a geldim”. (Van Erciş İşletme Fakültesi, Erkek, Vanlı).

“Tamamıyla aileme yakın olduğu için geçiş yaptım. Ailem de istedi”. (Kadın, Hakkâri).

Yukarıdaki ifadelerle göre, aileye yakın olmak, ailem istedi, akrabaların etkisi, arkadaşlar gibi etkenler gencin kendi isteğinin doğal bir sonucu gibi görünmektedir. Ancak yine görüşmelerde belirmiştir ki ailevi nedenler denilirken memleket, yaşam konforu ve özlem duymak gibi unsurlarda açıkça öne çıkmasa da belirleyicidir.

“Temel neden şuydu ben buraya gelirken Mardin de bazı yapamadığım şeyler vardı. Mesela yurttan kaldığım için bir de orası benim memleketim değil....Burada ailemde vardı burada daha rahat olabileceğimi düşündüm, geldim aslında pişman da değilim belki bir gün yüksek lisans yaparsam farklı bir şehre de giderim benim hiç bir sorun olmaz. Burada ailemle birlikte olmamda iyi sadece otobüs sıkıntısı yaşıyoruz.” (Mardin/Kadın/Vanlı).

“İlk nedenim memleketime yakın olması. Denizli otobüs ile yaklaşık 28 saat falan sürüyordu Şırnak’tan hem maddi olarak da zordu ondan sonra bir düğün taziyede de gelemedim. Denizli’den tren ile İzmir’e İzmir’den uçakla Van’a Van’dan da Şırnak’a gidiyordum. Bir de çok fazla akrabam burada ablam burada kuzenlerim burada.” (Denizli/Kadın/Şırnaklı).

“Yakın olduğu için, böyle olduğunu bilmiyordum. Ailem Hakkâri’de Aydın çok uzak oluyordu. Aydın’da yurttan biraz sıkıntı vardı... Aslında tek sıkıntı vardı ve sıkıntı şöyle, ben çok özlem çekiyordum, çok uzaktı o yüzden geldim.” (Aydın, Kadın, Hakkâri).

*“Memleketim, eve yakın olmasından dolayı, geçiş yapmak istedim”.
(Konya – Necmettin Erbakan Üniv.- Erkek, Vanlı).*

*“İlçede kalıyordum, sıkılıyordum ve biraz da işin içine özlem girdi.
Ailemi özliüyordum. Geçiş yaptım”. (Sakarya, Erkek, Vanlı).*

Görüşmeciler aile ile memleket arasına özdeşlik kurarken, bir yerde yabancılığın onlara getirdiği sıkıntıları da görmüşlerdir. Özlem duygusu evinden yeni ayrılmış genç bireyler için bilindik bir kaygıdır. Ancak görüşmecilerin genç olması ve üniversite deneyimi için evlerinden ayrıldıkları düşünüldüğünde aslında daha yeni bir yaşama daha kolay adapte olabilecekleri beklenebilir. Oysa çalışma bulguları gençlerin tam tersi ev, aile, memleket arasında sıkı bir bağ kurduklarını ve özlem ile ifade edilen durumun sadece doğrudan aile bireylerine duyulan dışında bütün bunları aynı anda kapsadığını göstermiştir. Gençlerin yaşamında aile vazgeçilmez bir unsura dönüşmüş durumdadır. İstihdama dahil olsa da olmasa da gençler aile yaşamı olmadan bir yaşam sürdürememektedirler. Aile gençlerin karşılaştığı her durumda örneğin, işsizlik, güvencesizlik, istikrarsız işler gibi durumlar ile baş edebilme kaynağıdır. Bu sadece bizler gibi Akdeniz toplumunun sıcak aile bağlarından ya da dayanışma kültüründen beslenen bir sonuç değildir. Aynı zamanda gelişmiş ülkeler içinde aileye dönüş özellikle ekonomik krizler ile birlikte gençler arasında hızla artmıştır. Buna göre yetişkin çocukların aile ile birlikte yaşaması en çok refah devletinin gelişmediği ülkelerde rastlanılan bir durumdur (Çelik, 2013: 38). Aslında günümüz toplumlarının geldiği aile yapısı sanayileşme ile birlikte karşılaştığımız bir tipolojidir. Sanayi toplumu için “çekirdek aile” işgücü ve ekonomik ilişkilerin varlığı için gerekli ve yeterlidir. Geniş aile sanayi toplumları için işlevsel değildir. Aslında hareketliliğin oluşması içinde ailenin küçük olması kolaylaştırıcı bir etkidir. Günümüzde toplumbilimciler sanayileşme ve kentleşme ile birlikte geniş aileden çekirdek aileye geçildiğini sanayileşme ve kentleşme ile çağdaş çekirdek aile arasında evrensel bir bağlantı olduğu fikri üzerinde durmaktadır (Özen, 1987: 124). Dolayısıyla aile sadece kişinin ait olduğu yeri değil, geleceği üzerinde de etkilidir. Ailenin yapısı, olanakları ve aile ilişkileri aynı zamanda gençlerin eğitimini, hareketliliğini de etkilemektedir. Aynı şekilde şöyle bir çıkarsamada bulunmak çok zor olmasa gerek, geniş aile tipi, sanayi hareketliliğini engellerken, modern çekirdek aile ise daha hareketli bir işgücü sağlayabilmektedir (Özen, 1987: 125).

“Tek nedenim ailemin burada olması başka hiçbir neden yok. Onların yanında olmak istiyordum. Ablamın rahatsızlığı vardı. Evdekilerin morali açısından. Gözleri arkada kalmasın diye. Yani ben de geçiş yaptım.” (Kocaeli/Erkek/Vanlı).

“Yani aslında benim gelme gibi bir niyetim yoktu, istemeyerek dediğim gibi çünkü benim eğitim hayatımın yüzde sekseni Van’da geçti ben Dicle

Üniversitesi'ne deprem döneminde ben liseyi zorunlu olarak Diyarbakır'da okudum, Dicle Üniversitesi'ni tanıdıktan sonra orayı seçtim ondan sonra ailevi sıkıntılar annemin küçük bir rahatsızlığı vardı, yeri geldi mi sürekli gidip gelmek zorunda kalıyordum bunu karayoluyla ulaşım yaptığımdan dolayı zorlanıyordum hani şu an ki ailevi sıkıntılardan dolayı buraya gelmek zorunda kaldım.” (Diyarbakır/Erkek/Vanlı).

Görüşmeciler mülakatlarda sebep olarak ailevi nedenler dediklerinde, burada genelleştirebileceğimiz tek bir gerekçe olmadığını görmekteyiz. Ailevi nedenlerin içerisinde özlem ya da konfor gibi unsurların dışında beklenenin aksine bir gençlik mitine rastlamaktayız. Çalışmanın ilk bölümlerinde ifade ettiğimiz gençlik miti için daha çok ideal bir gençlik beklentisi olduğunu söyleyebiliriz. Ancak bu mit üzerine düşen sorumlulukların toplumun geleceği olarak eksiksiz yerine getiren bir gençliktir. Bu gençlik kendisi için belirlenen eğitim, öğrenimi yerine getirir, devletin ve milletin emanet edileceği bir kuşak halini alır. Çalışma bulgularında da bir mit ya da gençlik ideali vardır. Buradaki gençlikten beklenen daha çok ailenin sorunlarına yardımcı olarak görülen ve bu nedenle önceliği kendi ideallerinden çok ailenin geleceği olan bir gençliktir. Görüşmecilerden erkek, Vanlı “Ailevi nedenlerden dolayı geldim. Evin tek erkeğiyim ondan dolayı geldim” diyerek Tunceli'den gelişinin nedenini evde ondan beklenen sorumluluklar olarak açıklar. Bilecik'ten Van'a geçiş yapan kadın görüşmeci “Annem kalp krizi geçirdiği için buraya gelmeyi tercih ettim” derken bu tercihin aynı zamanda bir zorunluluk olduğunu da gösterir. Burada ailenin yanında olma isteği sadece duyulan endişeden kaynaklanmaz, öğrencilerin pek çoğu hasta bakımı başta olmak üzere aile içi sorumlulukları üstlenmekte ve genç olmanın tanımında yer alan sorumsuzluk halinden oldukça uzak bir tablo çizmektedirler. Görüşmecilerin söylemlerinde ailevi nedenler ile özel sebepler birleşmiş bu nedenle ailenin sorunu kendi sorunu olarak görülmüştür. Burada öne çıkan bir diğer unsur aile içi sorumluluklar olarak da tanımlanan bu özel sorunları ifade edenlerin çoğunlukla kadın öğrenciler olmasıdır. Kadın öğrencilerin, aile içinde bakım hizmetlerindeki rolü öğrenciliklerine rağmen devam etmektedir.

“Yakın olmam gerekiyordu aileme. Çeşitli özel sebeplerden dolayı gelmek zorundaydım”. (Kırklareli, Kadın, Hakkarili).

“Hem ailem geçiş yap diyordu hem de bazı sebeplerden dolayı geçiş yaptım. Sağlık sebeplerinden dolayı. Fakat benim sağlık sorunumdan dolayı değil”. (Afyon, Erkek, Vanlı).

“Ailevi nedenlerden dolayı geçiş yaptım”. (Erzincan, Kadın, Vanlı).

Ailevi nedenlerin bu kadar çok öne çıkmasını sağlayan temel unsur hiç kuşkusuz geleneksel aile bağlarının toplumda ve özellikle alan çalışmasının yapıldığı bölgede varlığını sürdürüyor olmasıdır. Geçiş hareketliliğinin yapıldığı

Van ili daha çok geniş ve feodal ilişkilerin olduğu bir toplumdur. Bu durum içerisindeki öğrencilerin hepsi bu bölgeden aynı ilişkilerde büyümüş gençlerdir. Dolayısıyla Van'da yaşamak aileye yakın olmak, akrabalarına yakın olmak ile birlikte öğrencilere çok tanıdık bir yaşam imkanı sunar.

“Ben burada doğdum, ortaokula kadar okudum, lisede İstanbul'a geçtim, arkadaşlarım buradaydı yani tanıdığım bir şehirdi her şeyi tanıyordum, burada rahat edebileceğimi düşündüm, burayı seçtim.” (Yozgat/Erkek/Vanlı).

“Bilmiyorum tam olarak ama biraz sıkıntılıydı. Muğla'nın koşulları da pek hoşuma gitmedi.” (Muğla/Erkek/Kars).

Burada sadece şehrin ya da üniversitenin sağladığı maddi koşullardan çok kültürel anlamda yaşanan bir kabullenilmeme sürecinin de öğrencilerin geçiş hareketliliğini etkilediğini söyleyebiliriz. Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi kimi tam olarak bu sebebin ne olduğunu açıklayamaz iken, bazı görüşmeciler ise doğrudan kabul görmediklerini ifade etmişlerdir.

“Aydın'dan geçiş yapmamın nedeni oraya bir türlü alışamadım. Özellikle yurttan kaldığım odadakiler beni dışlıyorlardı. Hem Kürt olmam hem de ailemle Kürtçe telefonda konuştuğum için bana ters bakıyorlardı genelde. Yurt dışında doğulu arkadaşlarla konuşuyorduk ama ekonomik olarak çok fazla durumlar iyi olmadığı için de yurttan çıkamıyordum. Böyle de olunca oda arkadaşlarıyla kalıyordum ve kötü hissediyordum. Bunlardan dolayı ben de geçiş yaptım. (Erkek, Vanlı)”.

Geçiş yapan öğrencilerin çoğunluğunun kalabalık ailelerden gelmeleri ailede sadece anne-babadan kaynaklanan sorumlulukları değil, aynı zamanda kardeşler, neneler ve dedeler gibi diğer aile bireylerine karşı da yükümlülüklerini doğurmuştur. Aileye yakın olmanın doğal olarak gençlere konfor sunmasını beklerken karşılığında, geniş aile bağlarının yükünü paylaşma zorunluluğu ile karşı karşıya olan bir gençlik vardır. Bu hem maddi anlamda hem de manevi anlamdaki bir paylaşımır. Kırşehir'den geçen Bitlisli erkek öğrenci *“burs ya da kredi alamadığım için ekonomik sorun vardı”* diyerek ekonomik sebepleri açıkça belirtmiştir. Aynı şekilde Şırnaklı bir erkek öğrenci de *“Sivas'ta hayat çok pahalıydı. Ben de Van'da maddi açıdan daha rahat olacağımı düşünerek geçiş yaptım”* ifadesi ile maddi yetersizlikleri açıklamıştır. Barınma, yeme içme ve genel ekonomik problemler, genç olarak yaşamı kendi başına deneyimleme yerine aileye dönüşü hızlandırmış, bunun içerisinde geniş ailenin sorumlulukları da eklenince yatay geçiş yapmak bir zorunluluk haline almıştır. Böylece yatay geçiş deneyiminin doğrudan bir politika olarak yapısal gerekçelere dayandığı düşünülse de toplumsaldaki karşılığı farklı sonuçları doğurabilmektedir. Yükseköğrenimin evrenselleştirme, dönüştürme ve farklı deneyimlerden yararlanmayı teşvik eden anlayışına karşılık,

yatay geçiş hareketliliği bu süreci tersine çevirmektedir. Sınıfsal farklılıklar ve eğitimde eşitsizlik bu politikalarla yeniden üretilmektedir. Küresel dünya ile etkileşen bir üniversite gençliğine karşılık diğer tarafta daha çok bölgeselleşen, yerleşen ve ideal olandan uzaklaşan bir gençlik vardır. Bu gençliğin sorumluluğu kendi sorunlarını çözmeye odaklanmak, kendisini ailesi içinde eritmek ve böylece sistemde bir baskı unsuru olmamak olarak sıralanabilir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın konu olarak ele aldığı yatay geçiş hareketliliğine odaklanan çalışmalar yok denecek düzeydedir. Bu konunun özellikle taşra olarak görülen merkez dışındaki üniversitelerde ve öğrenci geçişlerin yoğun yaşandığı bölgelerde sorun olarak kabul edilmesi bile yeni yenidir. Doğrudan geçiş hareketliliğini konu alan ve yatay geçişlerin sonucunu ele alan çalışmalardan biri, öğrenci kaybı yaşayan Kars Kafkas Üniversitesi'nde yapılmıştır²⁹. Bu çalışmada, üniversiteden neden yatay geçiş yapıldığı konusuna odaklanılmıştır. Bizim çalışmamız ise tam tersi olarak öğrencilerin neden Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'ne geçiş yaptıklarına yöneliktir. Bu nedenle çalışma, özgünlüğe sahiptir. Bunun dışında öğrenci hareketliliğini inceleyen diğer bir çalışmada "Farabi Değişim Programı"ndan yararlanma nedenleri ve sonuçları araştırılmıştır. Çalışmanın bulgularına göre, katılımcılar çoğunlukla ailelerinin yanına gelmek istemektedirler. Bu nedenle birincil sebep olarak aile faktörünün belirleyici olduğu görülmüştür (Kumral ve Şahin, 2017: 48). Benzer sonuç, aynı dinamiklerden beslenirse de bu çalışmanın en önemli sonuçları arasındadır.

Yatay geçiş hareketliliği yükseköğretimde pek çok alanda yaşanan değişimin başladığı bir dönemde üniversite yönetim modellerinin, sektörünün, hizmetlerinin ve eğitim öğretim yöntemlerinin radikal bir şekilde değiştiği bir süreç içerisinde hızlanmışır (Aktan, 2009:40). Dolayısıyla gerçekleştirilen her yeni düzenleme bir eğitim politikası oluşturma sürecidir. Örneğin, üniversite eğitiminin ücretsiz olması ile birlikte sınıflar arasında bir denge kurulduğu düşünülse de bu durum üst gelir gruplarına kaynak aktaran gizli bir mekanizmanın ötesine geçememektedir. Üniversite giriş sınavı için yapılan ön hazırlık ve kurslar açıkça buna hizmet etmektedir (YÖK, 1997: 77)³⁰. Bu anlamda doğrudan yatay geçiş ile birlikte amaçlanan okullaşma oranının artırılması, üniversite içerisinde hareketliliğin artırılması, üniversite sisteminin yükünün hafifletilmesi gibi görünen

²⁹ Çınar, İkrım (2016). Üniversite Öğrencilerinde Üniversiteler Arasında Yatay Geçiş Algılarının İncelenmesi: Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği isimli çalışmada temel bulgulardan biri olarak olumsuz akademisyenlik ölçütü ön plana çıkmıştır.

³⁰ Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, (Kasım 1997), <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turk-yuksekogretiminin-bugunku-durumu-mart-1996.pdf>, Erişim tarihi: 23.10.2019

amaçlar, politikanın hayata geçirilmesi ile birlikte farklı sonuçlar doğurabilmektedir. Ancak üniversite dönemi hareketliliğinden beklenti, gençlerin bilgi, birikim ve deneyimlerinin çeşitlenmesi böylece “universal” üniversite fikrine yaklaşabilmektir. Ama eğer çalışmanın üzerinde durduğu gibi bu hareketlilik bölgesel bir üniversite modelini destekleyip, bununla birlikte yerleşmeye neden oluyorsa o zaman yürütülen politikaların refleksif bir değerlendirmeden geçmesi daha yararlıdır. Sonuç olarak çalışmanın alan bulgusu beklenenin aksi bir gençlik profili ortaya koymuştur. Bu nedenle genel politikalar uygulamaya konulurken, yapısal belirlenimlerin gidilmeden, sonuçların yaratabileceği bölgesel farklılıkların ve eşitsizliklerin göz önünde bulundurulması, çalışmanın mütevazı bir önerisi olarak söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aktan, Çoşkun Can (2009), “Yüksek Öğretimde Değişim: Global Trendler ve Yeni Paradigmalar”, Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 1 (2): 39-96.

Alkın, Ruhi Can (2019), “Student Mobilities, Migration and the Internationalization of Higher Education”, Medeniyet ve Toplum Dergisi, 3 (1): 131-134.

Altıntaş, Safiye (2015), “Guy Standing, Prekarya:Yeni Tehlikeli Sınıf Kitabı Üzerine Değerlendirme”, İnsan & Toplum Dergisi, 5 (9): 167-169.

Aydemir, Abdurrahman, Wen-Hao Chen ve Miles Corak (2008), “Intergenerational Education Mobility Among the Children of Canadian Immigrants” (Bonn: IZA Discussion Paper).

Bakış, Ozan (2017), “Kuşaklar Arası Eğitim Hareketliliği: AB-Türkiye Karşılaştırması”, Finans Politik &Ekonomik Yorumlar, 54 (634): 97-107.

Barrioluengo, Mabel Sanchez ve Flisi, Sara (2017), Student mobility in tertiary education:institutional factors and regional attractiveness, JRC Science For Policy Report, (Luxembourg: Publications Office of the European Union), [https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC108895/student_mobility_in_tertiary_education_final\(1\).pdf](https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC108895/student_mobility_in_tertiary_education_final(1).pdf) (20.06.2020)

Berg, Charles, Marianne Milmeister ve Christiane Weis (2013), “Learning mobility in the youth field: Starting to set a framework”, G. Friesenhahn, & H.-J. Schild (Der.), Learning Mobility and Non-Formal Learning in European Contexts - Policies, Approaches, Examples, (Strasbourg: Council of Europe Publishing): 13-23.

Brooks, Rachel ve Johanna Waters (2009), “International Higher Education and The mobility of UK Students”, Journal of Research in International Education, 8 (2): 191-209 .

Çelik, Kezban (2013), ““Genç Olmak Zor İş”: Türkiye’de Genç Olmayı Etkileyen Bazı Unsurlar”, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 1 (1): 26-45.

Çetinsaya, Gökhan (2014), Büyüme, Kalite, Uluslararasılaşma: Türkiye Yükseköğretimi İçin Bir Yol Haritası (Eskişehir: YÖK Yayınları).

Çınar, İkrâm (2016), “Üniversite Öğrencilerinde Üniversiteler Arasında Yatay Geçiş Algılarının İncelenmesi: Kafkas Üniversitesi Eğitim Fakültesi Örneği”, Kastamonu Eğitim Dergisi, 24 (1):317-334.

Didisse, Jonas, Thanh Tam Nguyen-Huu ve Thi Anh-Dao Tran (2019), “The Long Walk to Knowledge: On the Determinants of Higher Education Mobility to Europe”, The Journal of Development Studies, 55 (6), 1099–1120.

Friesenhahn Günter J. (Ana Der.) Schild, Hanjo, Wicke, Hans-Georg, Balogh, Judit ve Christina Plantz (Asit.) (2013), Avrupa Bağlamında Öğrenim Hareketliliği Ve Formel Olmayan Öğrenme: Politikalar, Yaklaşımlar Ve Örnekler, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları) (Çev: Yusuf Ertaç Taşar).

Gençlik ve Spor Bakanlığı (2013), Gençlik Temalı Lisansüstü Tez Bibliyografyası, (Edt.L.Eraslan), (Ankara: Dinamik Akademi Yayınları).

Görgün Baran, Aylin (2013), Genç ve Gençlik: Sosyolojik Bakış, Gençlik Araştırmaları Dergisi, 1 (1): 7-25.

Günay, Durmuş ve Aslı Günay (2016), “Dünyada ve Türkiye’de Yükseköğretim Okullaşma Oranları ve Gelişmeler”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 6 (1): 13-30.

Haveman, Robert ve Timothy Smeeding (2006), “The Role of Higher Education in Social Mobility”, Opportunity in America, 16 (2): 125-150.

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspix?MevzuatKod.>

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018

<https://www.yok.gov.tr/kurumsal/tarihce>

<https://www.yyu.edu.tr/tarihce>,

<https://sozluk.gov.tr/?kelime=asi%20gen%C3%A7>

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-50054225>

Kristensen, Soren (2012), “Avrupa’da “Hareketlilik””, Yentürk, Nurhan, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu (Der.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları): 115-128.

Kumral, Orhan ve Abdurrahman Şahin (2017), “Amaçları ve İşlerliği ile Yükseköğretimde Farabi Değişim Programı: Öğretmen Adaylarının Gözünden Bir İnceleme”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 7 (1): 41-50.

Kurtaran, Yörük, Gülesin Nemutlu ve Nurhan Yentürk (2012), “Gençler Hakkında, Gençlik İçin, Gençlerle”, Yentürk, Nurhan, Yörük Kurtaran, Gülesin Nemutlu (Der.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları): 3-15.

Kuyucu, Mihalis (2017), “Y Kuşağı ve Teknoloji: Y Kuşağının İletişim Teknolojilerini Kullanım Alışkanlıkları”, Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, 5 (2): 845-872.

Lüküslü, G. Demet (2012), “Günümüz Türkiye Gençliği: Ne Kayıp Bir Kuşak Ne de Ülkenin Aydınlik Geleceği”, Yentürk, Nurhan, Kurtaran, Yörük, Nemutlu, Gülesin, (Der.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları):287-297.

Michelangelive, Alessandra ve Türk, Umut (2019), “Cities As Drivers Of Social Mobility”, CefES-DEMS Working Papers Series, <http://repec.dems.unimib.it/repec/pdf/mibwpaper397.pdf> (20.06.2020)

Nemutlu, Gülesin ve Yörük Kurtaran (2012), “Gençlik Çalışmaları Temelinde Gençlik Politikaları Önerileri”, Yentürk, Nurhan, Kurtaran, Yörük, Nemutlu, Gülesin, (Der.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları): 23-47.

Özen, Sevinç (1987), “Sosyal Hareketlilikle Aile ve Eğitim İlişkileri”, Sosyoloji Dergisi, 1 (1): 123-138.

Pultar, Eren. (2012), “Biz Kimiz? KONDA Toplumsal Yapı Araştırmasında Gençler”, Yentürk, Nurhan, Kurtaran, Yörük, Nemutlu, Gülesin, (Der.), Türkiye’de Gençlik Çalışması ve Politikaları, (İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları):

Tansel, Aysit, (2015), Intergenerational Educational Mobility In Turkey, Turkish Economic Association, Discussion Paper. http://www.tek.org.tr/dosyalar/ayisit_december2015.pdf, 29.12.2015

Tekeli, İlhan (2012), “Yükseköğretim’de Yeniden Düzenleme Arayışlarının Nasıl Temellendirilebileceği Üzerine”, Yükseköğretim ve Bilim Dergisi, 2 (Özel Sayı): 6-10.

Yazgan, Pınar (2015), “Üniversite Öğrencilerinin Ülke İçi Hareketliliği”, Akademik İncelemeler Dergisi, 10 (1): 181-207.

YÖK (1988), Kasım 1981-Kasım 1988 Döneminde Yükseköğretimdeki Gelişmeler,

<https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/kasim-1981-kasim-1988-doneminde-yuksekogretimdeki-gelismeler.pdf> (30.10.2019).

YÖK (1991), Türk Yükseköğretiminde On Yıl 1981-1991 1981 Reformu ve Sonuçları, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turk-yuksekogretiminde-on-yil.pdf>, (30.10.2019).

YÖK (1997), Türk Yükseköğretiminin Bugünkü Durumu, (Kasım 1997), <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turk-yuksekogretiminin-bugunku-durumu-mart-1996.pdf>, (23.10.2019).

YÖK (2001), YÖK Avrupa Kredi Transfer Sistemi, Ocak 2001, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/avrupa-kredi-transfer-sistemi.pdf>, (25.10.2019).

YÖK (2007), Türkiye’nin Yükseköğretim Stratejisi Şubat 2007, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/Turkiyenin-yuksekogretim-stratejisi.pdf>. (22.10.2019)

YÖK (2010), Yükseköğretimde Yeniden Yapılanma 66 Soruda Bologna Süreci Uygulamaları, Haziran 2010, <https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/yuksekogretimde-yeniden-yapilanma-66-soruda-bologna%20s%C3%BCreci-uygulamalari.pdf>, (21.10.2019).